

Křesťané a muslimové¹

Daniel L. Migliore

Christians and Muslims The open letter of Muslim scholars and religious leaders of 2007 entitled “A Common Word between Us and You” and addressed to Christian scholars and church leaders provides promising openings for dialogue between Christians and Muslims. In a section of the third edition of his book *Faith Seeking Understanding* Daniel Migliore is going over several important theological items identifiable in the open letter that have to be discussed and clarified before the dialogue can successfully proceed.

Stojí-li dnes křesťanská církev ve svém celku před výzvou, aby hlouběji uznala Boží smlouvu s Izraelem jako integrální součást své vlastní identity, je namístě i nová reflexe celkového vztahu křesťanství a islámu, a to zejména v důsledku nedávných událostí ve světě.² Vedle období otevřených vzájemných konfliktů těchto dvou tradic víry existovaly i poměrně dlouhé epochy, v nichž obě tradice vedle sebe žily v relativním smíru. Všechny tři víry – židovství, křesťanství i islám – pokládají Abrahama za společného duchovního otce.

Jeden z nejslibnějších začátků dialogu mezi křesťany a muslimy představoval 17. říjen 2007, kdy 138 muslimských učenců a náboženských vůdců adresovalo křesťanským učencům a náboženským vůdcům otevřený dopis s titulem „Společné slovo mezi námi a vámi“.³ Autoři v něm připomněli historické tenze mezi těmito dvěma největšími světovými náboženstvími, ale zároveň vyhlásili: „Budoucnost světa závisí na míru mezi muslimy a křesťany“.

Podle „Společného slova“ nemusí být základna pro smír a porozumění složitě vymyšlena; je již vepsána v Tóře, evangeliu i Koránu v podobě Boží-

1 Daniel L. Migliore přidal do třetího vydání svého populárního úvodu do teologie *Faith Seeking Understanding*, (Grand Rapids–Cambridge: Eerdmans, 2014) oddíl s názvem „Christians and Muslims“. Protože český překlad jeho knihy (*Víra usilující rozumět*, přel. T. Hančil a P. Macek, Jihlava: Mlýn, 2009) vycházel z druhého vydání této knihy z roku 2004, které tento oddíl neobsahovalo, poskytujeme ji čtenářům tímto způsobem.

2 Plnější rozvedení následujících odstavců poskytuje Daniel L. Migliore, *The Love Commandments: An Opening for Christian–Muslim Dialogue?*, *Theology Today* 65 (October 2008/3), 312–30; *týž*, *The Power of God and the Gods of Power*, Louisville: Westminster John Knox Press, 2008, 115–33.

3 Viz https://en.wikipedia.org/wiki/A_Common_Word_Between_Us_and_You.

ho přikázání lásky k Bohu a k bližnímu. Prolog k onomu dopisu říká: V poslušnosti svatému Koránu zveme coby muslimové křesťany, aby se s námi sjednotili na základě toho, co je nám společné a co zároveň tvoří podstatu naší víry a praxe: dvojpríkázání lásky.“

Tento otevřený dopis vyvolal mnoho reakcí⁴ a jen čas ukáže, jestli přinese éru většího vzájemného porozumění, které by nahradilo nepřátelství, jímž se často vyznačoval vztah křesťanství a islámu. Skutečný dialog a hlubší porozumění druhým neznamena zamést pod koberec skutečné rozdíly. Znamená to vstoupit do rozhovoru, jehož účastníci mohou získat jak nový respekt pro víru druhých, tak i nový vhled do své vlastní víry. Ve „Společném slově“ lze přinejmenším identifikovat tři oblasti důležitého teologického rozhovoru mezi křesťany a muslimy.

Je to na prvním místě otázka toho, jak křesťané a muslimové vnímají své posvátné texty. Podle Koránu jsou křesťané, židé i muslimové „lidem knihy“. Všichni jsou oddanými a zbožnými čtenáři svých Písem jako toho, co obsahuje živé Boží slovo. Má-li mezi členskými základnami těchto tradic dojít k užitečnému mezináboženskému dialogu, musí se rozhovor do značné míry zaměřit na pečlivou četbu nejen vlastního Písma, ale také posvátných textů těch druhých.⁵ Ještě důležitější než to, *zda* by vlastní i ty druhé posvátné texty měly být čteny, je ovšem to, *jak* by měly být čteny.

Panuje například shoda v tom, že tyto texty je třeba číst s citem pro jejich dějinný aspekt? Mají všichni stejné pochopení pro rozmanitost a tenze nejen mezi svatými Písmy rozdílných komunit víry, ale i v rámci vlastního Písma té které komunity? Je tu připravenost uznat, že některé části svatých textů každé z těchto komunit jsou pro její víru a praxi důležitější než ty ostatní?

Abychom byli konkrétnější, jestliže autoři „Společného slova“ vyhlašují, že dvojpríkázání lásky „ustavuje to, co je pro naši víru a praxi nejpodstatnější“, neimplikuje základní hermeneutické pravidlo, že božské přikázání milování Boha a milování bližního stojí coby „to nejpodstatnější“ pro víru a praxi v protikladu ke každému užití Písma ze strany židů, křesťanů

4 Viz důležitou odezvu na „A Common Word“ od skupiny badatelů na univerzitě v Yale: <https://faith.yale.edu/common-word/common-word-christian-response>

5 Viz Anton Wessels, *The Torah, the Gospel, and the Qur'an: Three Books, Two Cities, One Tale*, Grand Rapids: Eerdmans, 2013.

i muslimů k ospravedlnění nenávisti či nevybíravých činů násilí vůči druhým?⁶

Křesťané a muslimové mají dostatek prostoru k tomu, aby se navzájem dotazovali na problematické texty ve svých posvátných Písmech, na to, jak byly užívány, aby sankcionovaly násilí, a na společnou potřebu vyjádření lítosti nad tím, že se tak dělo. Takový rozhovor je v době, kdy všechna monoteistická náboženství čelí obvinění, že představují smrtonosnou nálož násilí, zcela nevyhnutelný.⁷ Jsou přikázání lásky živým Božím slovem, a pokud ano, přinášejí naše postoje a praktiky tomuto slovu svědectví? Žádná tradice víry neunikne nezraněna ze vzájemného zkoumání a náročného sebezpytování, které musí nutně následovat.

Další otázka se týká povahy Boha, který lásku k Bohu a k bližnímu přikazuje, což je přikázání společně posvátným textům židovství, křesťanství a islámu. Korán přisuzuje Bohu mnoho „krásných jmen“, ale stěžejním přesvědčením islámu je Boží jednota či jedinnost (*tavhid*). Nic jsoúcího nemůže být postaveno vedle Boha jako hodné náboženské úcty a poslušnosti. Dokonce jediný hřích, který nemůže být odpuštěn, je „spojování“ čehokoli jiného s Bohem. To je hřích označovaný jako *širk* neboli modlářství. Svědčit o Boží jednosti znamená odmítnout myšlenku podobnosti mezi Bohem a stvořením. Islám sám sebe tudíž chápe jako radikální monoteismus. Bůh je jeden, absolutně jeden, a to vylučuje jakýkoli pojem mnohobožství nebo tvorstva, které se podílí na božském bytí nebo stojí na stejné úrovni jako Bůh.

Nekompromisní trvání islámu na Boží absolutní jednosti se vymezuje i proti křesťanskému mluvení o Boží Trojici. Pro islám je, podobně jako pro židovství, křesťanské učení o Trojici a s ním související učení o Kristově božství skandálem. „Nemluv o Trojici“, varuje Korán. I když „Společné slovo“ výslovně proti nauce o Trojici neargumentuje, logika věci je zcela zřejmá: Jedině když je Bůh vzýván jako jediný, může být milován „celým srdcem, celou duší, celou myslí a celou silou“.

Místo aby na to křesťané rychle reagovali obranou svého učení, měli by poukázat na význam, který má v jejich odkazu víry vyznání, že pouze Bůh

6 Viz Jerome F. D. Creach, *Violence in Scripture, Interpretation: Resources for the Use of Scripture in the Church*, Louisville: Westminster John Knox, 2013.

7 Viz Christopher Hitchens, *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*, New York: Warner, 2007.

sám je Bohem, spolu s nekompromisní kritikou modlářství, která toto vyznání doprovází. Křesťané se mohou z islámského varování poučit, že o Trojici je třeba mluvit jasněji a zároveň s určitou uctívou rezervovaností. Přitom budou i nadále trvat na tom, že jednota jednoho a jediného Boha není nějaká abstraktní a neživotná jednota, ale pestrá a živá jednota lásky.

Z křesťanských teologů současnosti to byl Rowan Williams, kdo se věnoval rozhovoru s islámem stran rozdílu mezi křesťanstvím a islámem v chápání Boží jednosti. Podle Williamse křesťané souhlasí s muslimy v přesvědčení, že jen Bůh je Bohem a nemá sobě rovného a že tajemství Božího bytí nemůže být v plnosti pochopeno naší omezenou lidskou myslí. Kde se však obě tradice víry nejvíce rozcházejí, je otázka, zda sebevydávající láska, která nás potkává v působnosti, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, je v jednotě s vlastní Boží láskou. Křesťané mluví o trojnásobnosti Boží lásky, protože Bůh se s nimi rozhodujícím způsobem potkal v Ježíšově osobě a v moci jeho životodárného Ducha.⁸

Můžeme pokračovat v linii Williamsových postřehů a říci, že když křesťané tvrdí, že Boží láska nemůže být odloučena od ukřižovaného a vzkříšeného Ježíše, „nespojují“ s Bohem něco jiného, než je Bůh. Jeden a jediný Bůh, který je dokonalou láskou, je zdrojem proměňující lásky (nazývaným „Otcem“), ztělesněným výrazem této lásky (nazývaným Božím „Slovem“ nebo „Synem“) a mocí, která nám umožňuje podíl na této lásce (nazývanou „Duchem svatým“). To nejsou tři bohové, ale spíš, řečeno s Williamsem, tři „dimenze“ svobodné, sebevydávající lásky jediného Boha ve vztahu ke světu i v rámci věčnosti jako takové.

Třetí otázka, úzce spojená s předchozími dvěma, se týká vztahu mezi láskou jako darem a láskou jako úkolem. Podle „Společného slova“ mohou křesťané a muslimové upřímně souhlasit, že láska k Bohu a láska k bližnímu jsou tím, co nám Bůh přikazuje. Milování Boha a milování druhých lidí je náš úkol a naše odpovědnost. Je nicméně třeba vyjasnit, zda láska, k níž jsme voláni, je z nás, nebo zda zdrojem a motivací naší lásky je božská láska, jež už vždy dosahuje až k nám. Pro křesťany je to v moci a na základě Boží lásky, že jsme uschopněni a zavazováni k milování Boha i našich bližních. „My milujeme, protože Bůh napřed miloval nás“ (1J 4,19). Z toho by však křesťané neměli dělat rychlé závěry, že v islámu to, byť jeho vlastním

8 Rowan Williams, Archbishop Rowan Williams on Islam, in: <http://jmm.aaa.net.au/articles/13459.htm>.

způsobem, není podobně. Ze „Společného slova“ se zdá být jasné, že jakýkoliv snadný kontrast mezi křesťanstvím jako náboženstvím Boží lásky a islámem jako náboženstvím Božího přikázání je zavádějící. Doličný dopis nevykresluje Boha islámu jako nějakého transcendentního zákonodárce. Naopak umísťuje dvojpřikázání lásky hned vedle odkazů k nesrovnatelné dobrotě, milosrdenství a chválihodnosti onoho jednoho Boha, k němuž se muslimové modlí a který je volá k poslušnosti.⁹

Dialog mezi islámem a křesťanstvím má ve „Společném slově“ uctivé a zároveň provokativní zarámování. Křesťané a muslimové jsou zváni, aby se znovu vrátili k písemným zdrojům svých komunit víry a společně zkoumali, v jakém smyslu a do jaké míry představuje dvojpřikázání lásky pro tu kterou komunitu nejen důležité hermeneutické pravidlo, ale rovněž slovo onoho jednoho živého Boha, adresované židům, křesťanům a muslimům v našem rozděleném a konflikty sužovaném světě.

Přeložil Petr Macek

Daniel L. Migliore, Ph.D., L.H.D. (Hon.)
Professor of Systematic Theology Emeritus
Princeton Theological Seminary
Princeton, New Jersey
USA

9 Viz Miroslav Volf, *Allah: A Christian Response*, New York: HarperOne, 2011, 149–84.